

УДК 377.3:159.9:711.16

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Світлана Кравець,

кандидат педагогічних наук, науковий співробітник

лабораторії технологій професійного навчання

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

майбутній
кваліфікований
робітник, педагог,
професійна
компетентність,
проектні технології
навчання, психолого-
педагогічні основи,
педагогічна взаємодія

Реферат

У статті обґрунтовано психолого-педагогічні основи проектної навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників. У процесі організації проектної діяльності педагог повинен базуватись на основних принципах психології й імплементувати їх у педагогічних процесах.

Заявлено про домінування технологічних процесів в усіх сферах виробництва, що видозмінює характер праці й зумовлює потребу в модернізації системи професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у напрямі підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Охарактеризовано визначальні ознаки професійної компетентності, якими є: готовність працювати в умовах постійного оновлення техніки і технологій з урахуванням світових тенденцій; здатність проявляти гностичні, аналітичні, прогностичні уміння у процесі виконання трудових функцій; творчий потенціал й креативність при вирішенні нестандартних ситуацій; самостійність в окресленні перспективних цілей власної діяльності та пошуку оптимальних способів їх досягнення; адекватність в оцінюванні результатів діяльності, професійна й особистісна рефлексія тощо.

Визначено, що формування або ж розвиток професійно-особистісних утворень майбутнього компетентного кваліфікованого робітника уможливується шляхом впровадження у навчально-виховний процес інноваційних педагогічних технологій, зокрема проектних.

З'ясовано, що проектна діяльність на усіх етапах її реалізації передбачає спільну педагогічну взаємодію між суб'єктами навчального процесу, особистість кожного з яких має індивідуальні потреби, мотиви, цінності, психофізіологічні ознаки; характеризується різними емоційно-вольовими станами, когнітивно-пізнавальними процесами, соціальною поведінкою тощо.

Означено, що особистісні процеси й установки мають психологічну природу, тому й посилюється актуальність дослідження проблеми взаємодії двох наук – психології та педагогіки (психопедагогіки), що визначає взаємообумовленість психологічних закономірностей у межах конкретних педагогічних форм освітнього процесу.

Проаналізовано, що на кожному етапі проектної технології внутрішні стани й процеси (мотиваційно-потребнісні, когнітивно-пізнавальні, емоційно-вольові, діялісно-творчі, рефлексивні) суб'єктів педагогічної взаємодії видозмінюються, мобілізуються, коригуються у відповідності до освітніх вимог й соціокультурних настанов й цілісно спрямовані на розвиток професійної й ключових компетентностей майбутнього кваліфікованого робітника.

Узагальнено, що проектні технології сприяють якісній реалізації психолого-педагогічних основ й уможливають: для навчально-виховного процесу – перехід від «знаннєво-репродуктивної» системи освіти до гуманістичної, феліксологічної, компетентнісної; учня – розвиток й становлення як майбутнього професіонала; педагога – якісну зміну функцій, визначальними з яких є адаптивне управління й стимулювання пізнавальної діяльності учнів й системне удосконалення власної педагогічної майстерності, пошук й застосування оптимальних прийомів впровадження проектних технологій у навчально-виховний процес на рефлексивній основі.

Постановка проблеми. Сьогодні в державі відбувається цілеспрямоване утвердження інноваційного типу прогресу, що зумовлює конструктивні зміни в усіх соціальних сферах, економічних галузях й виробничих структурах. Для задоволення сучасних і перспективних планів розвитку суспільства, налагодження взаємодії країни з іншими державами та суб'єктами діяльності, забезпечення конкурентоспроможності й відповідності національної продукції міжнародним стандартам якості, затребуваним є трудовий потенціал, що

адаптивно реагує на виклики високотехнологічної економіки, гарантує продуктивність праці, постійно розвивається на вимогу прогресивних змін.

Орієнтація будь-якої виробничої галузі на підвищення показників фактичного внеску технологічних нововведень в економічне зростання України суттєво видозмінює вимоги до рівня підготовки суб'єктів, які беруть активну участь у формуванні виробничого потенціалу держави. У постійно оновлюваному характері праці дедалі чіткіше вбачається

технологічність виробничих процесів, що й вимагає модернізації системи професійної підготовки у напрямі підвищення рівня професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, інтегруючи їхню готовність працювати в умовах постійного оновлення техніки і технологій з урахуванням світових тенденцій; здатність проявляти гностичні, аналітичні, прогностичні уміння в процесі виконання трудових функцій; творчий потенціал і креативність при вирішенні нестандартних ситуацій; самостійність в окресленні перспективних цілей власної діяльності та пошуку оптимальних способів їх досягнення; адекватність в оцінюванні результатів діяльності, професійну й особистісну рефлексію тощо.

Формуванню або ж розвитку означених професійно-особистісних утворень майбутнього компетентного кваліфікованого робітника оптимально сприяє впровадження в навчально-виховний процес інноваційних педагогічних технологій, в тому числі й проектних.

Характерною особливістю проектних технологій є послідовне виконання технологічних операцій, високоінструментальність яких гарантовано приводить до досягнення мети, отримання конкретної продукції. Технологічність, інструментальність й поетапна реалізація завдань проектної діяльності відображає системність в набутті учнями знань, умінь і навичок, що спрямовує зміст професійної підготовки на досягнення як навчальних результатів – компетентностей, так і практичних – продукція, виробі, послуги тощо.

Однак, зважаючи на чітко визначену систему розпоряджень в організації проектної діяльності, треба розуміти, що здійснюється вона у спільній педагогічній взаємодії між суб'єктами навчального процесу (педагогами й учнями), особистість кожного з яких має індивідуальні потреби, мотиви, цінності, психофізіологічні ознаки; характеризується різними емоційно-вольовими станами, когнітивно-пізнавальними процесами, соціальною поведінкою тощо. Означені особистісні процеси й установки мають психологічну природу, ступінь вираженості яких виявляється на усіх етапах організації

навчально-виховного (виробничого) процесу підготовки кваліфікованих робітників.

За таких обставин особливо актуальною є проблема дослідження взаємодії двох наук – психології і педагогіки. У контексті впровадження інноваційних педагогічних технологій назрілість розвитку психологічної теорії в навчанні й вихованні майбутніх кваліфікованих робітників посилюється слушними міркуваннями І. Зязюна: «...які б теорії чи методології, дидактики й методики не пропонувалися, вони нічого не варті поза «їх величністю» – двома суб'єктами педагогічної дії – учителем і учнем. Ідеться, передусім, про головний предмет психопедагогіки – процес їхньої взаємодії. Тут починається справжня жива педагогічна дія як домінантна складова педагогіки, яка поки що не набула життєвості в українській педагогічній науці» [5, с. 33].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми імплементації психологічних принципів у педагогічну площину висвітлені в працях Едварда Стоунса, у змісті яких автор розкриває деякі принципові ідеї психології з огляду їхніх зв'язків з учінням й вчителем, і викладає способи використання психологічних принципів в учінні так, щоб ними могли скористатися вчителі у своїй спільній чи індивідуальній роботі [14, с. 21-22]. Подальшого розвитку ідеї психопедагогіки набули в дослідженнях Л. Фрідмана, який акцентує, що домінуючим у педагогічних процесах є принцип повинності, виконання вимог, які педагог повинен висувати учням. При цьому не враховується головний психологічний чинник – бажання учнів виконувати ці вимоги [16, с. 5]. Наукове обґрунтування практичного застосування психолого-педагогічних основ представлено С. Поляковим, який досліджував психологічні закономірності, що виявляються в межах конкретних педагогічних форм освітнього процесу [11, с. 66].

Ґрунтуючись на принципах психології, що детермінують практичне втілення теорій діяльнісного підходу (О. Леонтьєв), розвитку психіки (Л. Виготський), розвивального учіння (В. Давидов, О. Лурія), вікової періодизації психічного розвитку (Д. Ельконін), мотиваційних процесів (Е. Льїн), психології особистості

(С. Рубинштейн), соціальної психології (Г. Андрєєва, С. Корнев), виховних впливів (К. Ушинський) та ін., на теренах української педагогіки відомими метрами науки здійснено важливі дослідження щодо пошуку способів наближення психологічної теорії і педагогічної практики, їх взаємозбагачення в єдиному прагненні – створення оптимально сприятливого освітнього середовища для становлення суб'єктності особистості: у процесі професійної підготовки – кваліфікованого робітника як професіонала в конкретній галузі; у безперервному вдосконаленні рівня педагогічної майстерності – педагога як «транслятора» визначених ринком праці необхідних учневі компетенцій для самореалізації в обраній професії.

Відображення принципів психології в царині педагогічної дії ґрунтовно висвітлено в наукових доробках І. Зязюна [5]; діалектичний взаємозв'язок професійної педагогіки і психопедагогіки праці є одним із напрямів багатоаспектних досліджень Н. Ничкало [9]; про внутрішні регулятори професійної діяльності й соціальної поведінки, котрі піддаються виховним впливам, йдеться у працях І. Беґа [1]; вплив соціальних чинників в умовах діяльності (навчальної, професійної) на диференціацію та інтеграцію різноманітних індивідуальних психічних якостей відстежується в роботах В. Рибалки [12]; про максимальне наближення освіти, навчання і виховання конкретної особистості до її сутності, здібностей і життєвих планів наголошується В. Кременем у доповідях щодо забезпечення конструктивних зв'язків між освітою й особистістю у соціальному поступі [7].

У безпосередньому впровадженні психолого-педагогічних основ у процес професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників найбільш ефективними є інноваційні педагогічні технології, якісний вплив яких на формування професійної компетентності робітничих кадрів достатньо обґрунтований у педагогічній теорії й перевірений практикою.

Не спростовуючи значення інтерактивних, особистісно-орієнтованих, ігрових, проблемно-розвивальних, інформаційно-комунікаційних та ін. технологій, акцентуємо увагу на проектній навчальній діяльності, мета якої формується

із внутрішніх потреб особистості, а результат досягається самостійними діями в розв'язанні проблеми.

Проектні технології почали активно використовуватися в українських освітніх системах наприкінці 90-х років ХХ ст., зміст й форми реалізації яких ґрунтувались на досвіді американських шкіл, положеннях прийнятого у США документу «Проектний метод у системі освіти» (1919 р), класифікації видів навчальних проектів тощо.

Погляди сучасних науковців щодо суті проектних технологій та можливостей їх використання в педагогічних системах суттєво прогресують, у порівнянні з дослідженнями методу проектів минулих століть, однак і досі дискусійними в наукових колах є питання змісту, структури, етапів реалізації тотожних чи розмежованих понять: «проект», «метод проектів», «проектні технології», «проектна діяльність» тощо.

Вагомими науковими внесками щодо вивчення окремих аспектів проектних технологій в організації навчально-виховного процесу є праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: В. Гузеєва, В. Кіпатрика, О. Коберника, Е. Полата, П. Лузана, І. Сасової, С. Яшук та ін.

Дефініції «проект» і «технологія» в поєднанні функціонально спрямовані на формування знань, умінь й навичок учнів, а ось вибір способів їх практичного вираження і досягнення очікуваного результату залежить від специфіки педагогічної системи, характеру педагогічної взаємодії й міри використання у ній теоретичних принципів психології у практиці учіння.

Мета статті. Обґрунтувати психолого-педагогічні основи проектно-навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників і визначити їх вплив на розвиток професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. Зовнішні і внутрішні впливи постійно видозмінюють вимоги до рівня професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, що, в свою чергу, актуалізує й самоосвітню компетентність педагогічних кадрів у напрямі відповідності їхньої педагогічної майстерності критеріям нової генерації педагогічного персоналу.

Соціально-економічні процеси в суспільстві, тенденції ринку праці всіх галузей виробництва, безпосереднє соціально-професійне оточення учня, особливості психолого-педагогічної взаємодії в навчальному середовищі тощо – зовнішні фактори, які дедалі чіткіше окреслюють технологічний характер знань, переорієнтовують зміст професійної підготовки зі «знанневої» парадигми до діяльнісного застосування набутих компетенцій, з їх розуміння – до дієвості в конкретній виробничій ситуації.

Реформаційні процеси в суспільстві, розкриття демократичної свободи в державі, дійсний стан яких ще далекий від очікуваного, істотно впливають на формування ціннісних ідеалів учнів, видозмінюють внутрішні потреби особистості, інтереси, мотивацію, прагнення поглиблювати професійні знання і якісно імплементувати їх у трудовій діяльності з метою саморозвитку й професійної самореалізації.

Науково-технічний прогрес, удосконалення технологій в галузях виробництва, оновлення матеріалів, інструментів, обладнання, способів їх використання в трудовій діяльності тощо передбачає володіння учнями поліфункціональними компетентностями, забезпечити формування яких у процесі професійного підготовки можливо, однак недостатньо для успішного становлення випускника у професійній діяльності. Звідси, – першочерговим завданням у процесі розвитку професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників є формування постійної внутрішньої потреби у знаннях як сутнісної риси особистості, як установки до постійного уміння вчитися впродовж усього життя, систематичного розширення професійної компетентності навіть за межами навчального закладу.

За таких обставин індивідуальні потреби учнів, що детермінуються зовнішніми і внутрішніми впливами, частково задовольняються у процесі професійної підготовки, відповідно до змісту професійних вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики Державних стандартів професійно-технічної освіти з професій, що є обов'язковими для виконання, й означені словосполученнями:

«учень повинен знати», «учень повинен вміти»; однак, педагогічна взаємодія такого змісту доречно схарактеризована Л. Фрідманом, який вважає, що традиційна педагогіка розглядає і вирішує питання виховання й навчання не конкретних учнів, які мають свій темперамент і характер, а абстрактних об'єктів педагогічного впливу, які покійно виконують усі вказівки вчителів [16, с. 5]. Більш того, превалювання «повинності» породжує внутрішній супротив особистості, обмежуючи її свободу у виборі способів задоволення внутрішніх потреб, гальмує розвиток позитивної «Я-концепції», мотивації досягнення успіху, професійної мотивації, деформує самооцінку тощо. Означені індивідуально-психологічні утворення, власне, і є рушіями, основою, що забезпечують позитивну динаміку рівнів розвитку професійної компетентності як у межах навчальної діяльності, так і поза нею – у професійному саморозвитку й навчанні упродовж життя.

Мета і завдання проектної технології, що декомпозиційовані в етапах її здійснення, уможливають вирішення заявлених міркувань щодо зближення принципів педагогіки з принципами психології; останні забезпечують вагоме підґрунтя якості навчання, враховуючи наявні й потенційні можливості тих психологічних властивостей, якостей та здібностей учнів, на основі яких може бути здійснено формування й розвиток компетентностей майбутнього кваліфікованого робітника.

Застосування проектних технологій в освітніх середовищах приводить до модифікації їх етапів. Так, О. Коберник визначає підготовчий, виконавчий, презентаційний і підсумковий етапи реалізації проектної технологій [6], І. Дремова конкретизує: початок виконання, планування, прийняття рішення, реалізація, оцінка результатів, захист проекту [2], Н. Любчак визначає розробку проектного завдання, реалізацію проекту, оформлення результатів, презентацію й захист проекту, рефлексію [8], І. Сергеев у проектній роботі виокремлює п'ять «П»: проблема, проектування (планування), пошук інформації, продукт, презентація, шосте «П» передбачає створення «портфоліо» (робочі матеріали проекту) [15].

Відмінність у назвах етапів проектної навчальної діяльності не порушує загального

алгоритму процесу, що має єдину мету, спрямовану на кінцевий результат і реалізується в педагогічній взаємодії завдяки оптимальній мобілізації мотиваційно-потребнісних, когнітивно-пізнавальних, діяльнісно-творчих, рефлексивних та інших індивідуальних процесів, які по-різному проявляються суб'єктами у ході здійснення проектної роботи.

Першочергово в організації проектної навчальної діяльності передбачається вибір проблеми, з якої формулюється тема проекту. У здійсненні означеного відстежується прояв таких індивідуально-психологічних процесів особистості, як: активізація внутрішніх потреб, мотивація, креативність (продукування ідей); відбувається зіп'явлення індивідуальних психофізіологічних можливостей із заявленими завданнями та критеріями якості результату, визначення своєї ролі в груповій проектній діяльності тощо. Перелічені дії мають психологічний характер й перетворюються у педагогічній площині, закладають основу практичного застосування технології у навчально-виробничій діяльності.

У цьому контексті визначальним є «живе знання» про людину, яке, як зазначає В. Зінченко, є слабо концептуалізоване, воно інтуїтивне [3]. У міркуваннях науковців вбачаємо застереження, що будь-яка технологізація – це втрата істотної частини людської душі [4, с. 11].

За таких обставин обов'язковою умовою проектної навчальної діяльності на її початковому етапі є створення оптимально сприятливого партнерського середовища для здійснення педагогічної взаємодії, що, у свою чергу, передбачає володіння педагогом не просто концептуальними знаннями з психології, а вимагає чітких уявлень про специфіку психічної, індивідуально-психологічної реальності, наявності чутливості до змін педагогічної ситуації, особливостей емоційно-вольових процесів, станів та властивостей особистості. Інтуїтивне «бачення» внутрішніх станів учнів визначає характер прояву педагогічних принципів індивідуалізації, диференціації, співробітництва й партнерства й, не порушуючи вираження суб'єктності учасників у процесі проектної діяльності,

зкладає якісну основу для реалізації наступних етапів проектної технології.

Процес виконання проектної роботи супроводжується як пізнавально-творчими, так і конструкторсько-технологічними діями, які спричинюють інтелектуальні перетворення когнітивно-пізнавального потенціалу учнів щодо задоволення потреби в поглибленні професійних знань й зумовлюють активний пошук способів оволодіння ними. Характерними особистісними рисами, що проявляються на цьому етапі, є самостійність і самоорганізація, відповідальність, здатність до професійної мобільності, професійна мотивація тощо, рівень сформованості яких залежить від фізіологічних, індивідуально-психологічних якостей учня й емоційно-вольових процесів, інтелектуальних можливостей та приводять до задоволення чи незадоволення пізнавальної потреби.

На жаль, знаннево-репродуктивна система навчання й досі керується принципом предметоцентризму для задоволення нормативно визначених вже й не зовсім актуальних вимог ринку праці. Однак, відрадним є те, що в цьому процесі активно використовуються сучасні форми, методи, засоби навчання, інноваційні педагогічні технології тощо. З однієї сторони, такий підхід забезпечує підвищення рівня освіченості учня й веде до досягнення мети, а з іншої, – репродуктивність знань і вимушеність у виконанні завдань гальмують розвиток соціалізації й самореалізації, нівелюють потребу в навчанні упродовж життя, породжують короткотривалий успіх від результату діяльності, без подальшого її творчого продовження у конкретно обраній виробничій галузі.

Зовнішні й внутрішні чинники є взаємообумовленими в організації проектної роботи на виконавчому етапі, а їх урахування й поєднання визначають кінцевий результат. Йдеться про те, що інноваційні зміни в будь-якій галузі виробництва значно випереджують стандартизований зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників і посилюють значення соціально-психологічного принципу провідної ролі соціокультурного контексту, або соціальної ситуації розвитку в навчально-виробничому процесі. Для задоволення суб'єктності

сучасної людини, її самореалізації, становлення професійно компетентного фахівця в конкретній галузі заявлений принцип диктує якісно новий характер діяльності учасників проектної роботи, спрямований на прояв творчих здібностей, дослідницьких, пошукових навичок як учнів, так і педагогів; усвідомлення важливості свого трудового внеску в досягнення колективу; здатність працювати в колективі, ефективно спілкуватися з колегами та керівниками; бути готовим і здатним навчатися самостійно, уміти працювати з різними джерелами інформації щодо професійної діяльності; нести персональну відповідальність за доручену справу, здійснювати самоконтроль; розуміти основну термінологію галузі своєї професійної діяльності; вміти спілкуватися з колегами, дотримуючись норм професійної культури тощо.

Перелічені компетенції у сформованому стані визначають зміст ключових компетентностей майбутнього кваліфікованого робітника, природа яких ґрунтується на основних положеннях соціальної і загальної психології, психології діяльності, праці, психології особистості тощо.

Результативний етап проектної технології часто асоціюють із презентаційним. Не вдаючись до аналізу всіх підготовчих дій до захисту проєктів, акцентуємо увагу на важливій як у професійному, так і в особистісному плані компетентності – комунікативній, котра не виникає на порожньому місці, вона формується та розвивається на основі досвіду людського спілкування, який, з однієї сторони, характеризується як соціальний і включає норми й цінності культури, з іншої – є індивідуальним, оскільки ґрунтується на індивідуальних комунікативних здібностях і психологічних подіях, пов'язаних із спілкуванням в житті особи. Комунікативна компетентність є необхідною умовою успішної реалізації особи у професійній діяльності, яку доцільно розглядати як систему внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій [10].

Численні психолого-педагогічні наукові праці присвячені проблемі розвитку комунікативної компетентності спрямовані на її удосконалення в усіх видах спілкування – комунікативному, інтерактивному і

перцептивному, в залежності від предмету й об'єкта дослідження.

У контексті аналізу проектної діяльності й міри вияву комунікативної компетентності на презентаційному її етапі майбутніми кваліфікованими робітниками, варто акцентувати увагу не на самій компетентності у спілкуванні, а на розвитку комунікативного потенціалу особистості.

Комунікативний потенціал визначається можливостями учнів, які й визначають якість їхнього спілкування. Поряд з компетентністю в спілкуванні комунікативний потенціал включає ще дві складові: комунікативні властивості особи, які характеризують розвиток потреби в спілкуванні, відношення до способу спілкування і комунікативні здібності – володіти ініціативою в спілкуванні, виявляти активність, емоційно відгукуватися на стан партнерів по спілкуванню, формулювати і реалізовувати власну індивідуальну програму спілкування, здатність до самостимуляції і до взаємної стимуляції в спілкуванні [13]. Вираження комунікативного потенціалу в конкретній ситуації, до прикладу, й у презентаційних процесах результатів проектної діяльності, передбачає акумуляцію системи внутрішніх ресурсів, уміння будувати контакт на різних психологічних дистанціях, культуру говоріння й слухання, гнучкість в адекватній зміні психологічних позицій тощо.

Завершальним етапом проектної діяльності є рефлексивний, в ході якого здійснюється обговорення результатів, аналізується їх відповідність запланованій меті, окреслюються перспективні напрями роботи тощо. Виконання цих дій у спільній діяльності учнів і педагогів передбачає рефлексію, як особистісну, так і професійну. Здатність до рефлексії детермінується інтелектуальними здібностями, морально-ціннісними установами, психофізіологічними й індивідуально-психологічними процесами.

Особистісна рефлексія є властивістю суб'єкта й спричинює перетворення у самосвідомості, супроводжується осмисленням успіхів чи невдач у виконанні роботи, передбачає самоаналіз, самоорганізацію, самоконтроль і спонукає (або не спонукає) до саморозвитку. Щодо професійної рефлексії, то вона визначається свідомим регулюванням професійної

діяльності, реалізацією її функцій, процесів, результатів роботи, засобів здійснення.

Усі форми рефлексії є узагальнюючим особистісним явищем переосмислення досвіду і професійних результатів проектної діяльності не тільки учнів, а й педагогів, та забезпечує своєрідне самоуправління індивідуально-психологічними процесами з метою досягнення самореалізації в обраній діяльності з повним використанням психолого-педагогічних ресурсів (самооцінка, самоконтроль, компетентність, майстерність, творчість тощо).

Висновок. У процесі організації проектної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників педагог повинен обов'язково враховувати й використовувати загальні принципи психології та переносити їх у площину педагогічних процесів з метою реалізації основної мети професійної підготовки – формування цілісної особистості робітника-професіонала, який володіє професійною і ключовими компетентностями, є культурно освіченим і соціально відповідальним, здатен успішно самореалізуватись у виробничій діяльності, мобілізуючи при цьому індивідуально-психологічні ресурси й професійно набутий досвід.

Проектні технології у цьому контексті сприяють якісній реалізації психолого-педагогічних основ (творчий характер навчання, орієнтація навчання на сенситивні періоди розвитку учня, співробітництво, партнерство діалог, ампліфікація (збагачення, посилення, поглиблення) розвитку; інтеріоризація (*перетворення зовнішніх, реальних дій з предметами у внутрішні*) й екстеріоризація (*перехід від*

внутрішньої, психічної діяльності, до зовнішньої, предметної) як механізми розвитку та навчання тощо) й уможливають:

– для навчально-виховного процесу – перехід від «знаннево-репродуктивної» системи освіти до гуманістичної, феліксологічної (навчити особистість відчувати себе щасливою в реальному житті), компетентнісної, в основу якої покладено взаємодію, співробітництво, партнерство, мотивацію успіху, діалог з особистістю, рефлексивні процеси;

– для учня – розвиток і становлення майбутнього професіонала, що передбачає формування в структурі особистості системи соціальних відносин, позитивну трансформацію мотиваційно-ціннісних установок, інтеріоризованих і віддзеркалених крізь призму особистісних якостей і власного досвіду;

– для педагога – якісну зміну функцій педагога, визначальними з яких є адаптивне управління й стимулювання пізнавальної діяльності учнів; системне вдосконалення власної педагогічної майстерності, пошук і застосування оптимальних прийомів упровадження проектних технологій у навчально-виховний процес на рефлексивній основі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні методичних підходів до оцінювання результатів проектної навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників на основі компетентнісного підходу в контексті психолого-педагогічних впливів на динаміку навчальних досягнень учнів.

Література

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. / Іван Димитрович Бех – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.
2. Дремова І. Б. Метод проектів у формуванні технологічної культури майбутніх кваліфікованих робітників/ І. Б. Дремова // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць: Вип. 5 / Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2013. – С. 40–45.
3. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики (Психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д. Б. Эльконина – В. В. Давыдова): Учеб. пособие. – М.: Гардарики, 2002. – 431 с.
4. Зинченко В. Живое знание // Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб.: Прайм - Евронек, 2003. – С. 177–178.
5. Зязюн І. А. Психопедагогіка московської психологічної школи / І. А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний

науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП», 2013. – № 2. – С. 33–41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2013/2. – Назва з екрана.

6. Коберник О. Проектування на уроках трудового навчання / О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – № 4. – С. 12 – 14.

7. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ / В. Г. Кремень // Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/777/>. – Назва з екрана.

8. Любчак Н. М. Проектні технології: сутність та особливості використання у навчальному процесі / Н. М. Любчак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnyk.chnpu.edu.ua/download/vs122/35.pdf>. – Назва з екрана.

9. Ничкало Н. Г. Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку / Н. Г. Ничкало // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП», 2013. – № 2. – С. 40–52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2013/2. – Назва з екрана.

10. Общение и оптимизация совместной деятельности / под ред. Г. Андреевой, Я. Яноушека. – М. : Изд-во МГУ, 1987. – 297 с.

11. Поляков С. Д. Что такое психопедагогика? // Ученые записки. Ежекварт. науч. журнал пед. ин-та Саратовского гос. Ун-та им. Н. Г. Чернышевского. – 2008. – Т.1. – Сер. Психология. Педагогика. – № 1–2. – С. 66–69.

12. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. / Валентин Васильович Рибалка. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.

13. Руденский Э. В. Социальная психология: курс лекций / Э. В. Руденский. – М. : Инфа-м; Новосибирск : ИГАЭИУ, 1997. – 224 с.

14. Стоунс Э. Психопедагогика. Психологическая теория и практика обучения; Пер. с англ. / Под ред. Н. Ф. Талызиной. – М. : Педагогика, 1984. – 472 с.

15. Сергеев И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся : практ. пос. для работников общеобраз. учреждений. – М.: Аркти, 2004. – 250 с.

16. Фридман Л. М. Психопедагогика общего образования: Пособие для студентов и учителей. – М. : Издательство «Институт практической психологии», 1997. – 288 с.

Реферат

Психолого-педагогические основы проектной деятельности будущих квалифицированных рабочих

Светлана Кравець,

кандидат педагогических наук, научный сотрудник
лаборатории технологий профессионального образования Института
профессионально-технического образования
НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ

СЛОВА:

будущий
квалифицированный
рабочий, педагог,
профессиональная
компетентность,
проектные технологии
обучения, психолого-
педагогические
основы,
педагогическое
взаимодействие

В статье обоснованы психолого-педагогические основы проектной учебной деятельности будущих квалифицированных рабочих. В процессе организации проектной деятельности педагог должен базироваться на основных принципах психологии и имплементировать их в педагогические процессы.

Заявлено о доминировании технологических процессов во всех сферах производства, что видоизменяет характер труда и обуславливает потребность в модернизации системы профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих в направлении повышения уровня их профессиональной компетентности.

Охарактеризованы определяющие признаки профессиональной компетентности, которыми являются: готовность работать в условиях постоянного обновления техники и технологий с учетом мировых тенденций; способность проявлять гностические, аналитические, прогностические способности в процессе выполнения трудовых функций; творческий потенциал и креативность при решении нестандартных ситуаций; самостоятельность в определении перспективных целей своей деятельности и поиске оптимальных способов их достижения; адекватность в оценке результатов деятельности, профессиональная и личностная рефлексия.

Определено, что формирование или развитие профессионально-личностных образований будущего компетентного квалифицированного рабочего становится возможным путем

внедрения в учебно-воспитательный процесс инновационных педагогических технологий, в частности проектных.

Выяснено, что проектная деятельность на всех этапах ее реализации предусматривает совместную педагогическое взаимодействие между субъектами учебного процесса, личность каждого из которых имеет индивидуальные потребности, мотивы, ценности, психофизиологические признаки; характеризуется различными эмоционально-волевыми состояниями, когнитивно-познавательными процессами, социальным поведением.

Отмечено, что личностные процессы и установки имеют психологическую природу, поэтому и усиливается актуальность исследования проблемы взаимодействия двух наук – психологии и педагогики (психопедагогики), что определяет взаимообусловленность психологических закономерностей в рамках конкретных педагогических форм образовательного процесса.

Проанализировано, что на каждом этапе проектной технологии внутренние состояния и процессы (мотивационно-потребностные, когнитивно-познавательные, эмоционально-волевые, деятельностно-творческие, рефлексивные) субъектов педагогического взаимодействия видоизменяются, мобилизуются, корректируются в соответствии с образовательными требованиями и социокультурными установками и целостно направлены на развитие профессиональной и ключевых компетенций будущего квалифицированного рабочего.

Выяснено, что проектные технологии способствуют качественной реализации психолого-педагогических основ и делают: для учебно-воспитательного процесса – переход от «знаниевой-репродуктивной» системы образования к гуманистической, феліксологичной, компетентностной; ученика – развитие и становление как будущего профессионала; педагога – качественное изменение функций, определяющими из которых являются адаптивное управление и стимулирование познавательной деятельности учащихся и системное совершенствование собственного педагогического мастерства, поиск и применение оптимальных приемов внедрения проектных технологий в учебно-воспитательный процесс на рефлексивной основе.

Abstract

Psycho-pedagogical basis of future skilled workers' project activity

Svitlana Kravets,

*Ph.D., Researcher of the Professional training technologies Laboratory
Institute of vocational education and training of NAPS of Ukraine*

KEY WORDS:

future skilled worker, teacher, professional competence, project learning technologies, psychological, educational foundation, educational interaction

In the article the psycho-pedagogical foundations of project activity of future skilled workers. In the course of the project activity the teacher should be based on the basic principles of psychology and implement them in the educational process.

Stated the dominance of technological processes in all areas of production that alters the nature of work and determines the need for modernization of professional training of future skilled workers towards the improvement of their professional competence.

The characteristic defining feature of professional competence, which are: willingness to work under constant renewal of equipment and technologies, taking into account global trends; ability to exercise Gnostic, analytical, predictive ability in the performance of labor functions; creativity and creativity in solving non-standard situations; autonomy in defining long-term goals of their own activities and finding the best ways to achieve them; adequacy in evaluating the performance of professional and personal reflection and more.

It was determined that the formation or development of professional and personal future entities competent skilled worker is made possible by the introduction in the educational process of innovative educational technologies, including design.

It was found that the project activity in all phases of its implementation involves a joint educational cooperation between the actors of the educational process, the identity of each of them has individual needs, motivations, values, physiological features; characterized by different emotional and volitional states, cognitive processes, social behavior and so on.

Congregation that personal processes and installations have a psychological nature, and therefore increases the relevance of study on cooperation between the two sciences – psychology and pedagogy (psychopedagogics) that defines the interdependence of psychological patterns within specific forms of pedagogical educational process.

The analysis that each stage of the project technology internal states and processes (need-motivational, cognitive, emotional and volitional, active, creative, reflective) of pedagogical interaction modified, mobilized, adjusted in accordance with the requirements of the educational and socio-cultural attitudes and integrity aimed at developing key competencies and professional future skilled worker.

Generally, that the design technology facilitate quality implementation of psycho-pedagogical foundations and enabling: for the educational process – the transition from «knowledge-reproductive» humanistic education system, felіksolohichnoyi, competence; student – development and formation as future professionals; teacher – qualitative change in the functions of which are crucial adaptive control and stimulate cognitive activity of students and improving the system of own pedagogical skills, search techniques and the use of optimal design implementation technologies in the educational process in reflexive manner.

References

1. Bekh I. D. *Psykholohichni dzherela vykhovnoyi maysternosti : navch. posib.* / Ivan Dymtrovych Bekh – K. : Akademvydav, 2009. – 248 s.
2. Dremova I. B. *Metod proektiv u formuvanni tekhnolohichnoyi kul'tury maybutnikh kvalifikovanykh robitnykiv/* I. B. Dremova // *Naukovyy visnyk Instytutu profesiyno-tekhnichnoyi osvity NAPN Ukrainy. Profesiyna pedahohika : zb. nauk. prats': Vyp. 5 / In-t prof.-tekhn. osvity NAPN Ukrainy ; [Red. kol. : V. O. Radkevych (holova) ta in.].* – K. : Pedahohichna dumka, 2013. – S. 40–45.
3. Zynchenko V. P. *Psykholohycheskye osnovy pedahohyky (Psykholoho-pedahohycheskye osnovy postroyeniya systemy razvyvayushcheho obucheniya* D. B. El'konyna – V. V. Davydova): *Ucheb. posobyе.* – M.: Hardaryky, 2002. – 431 s.
4. Zynchenko V. *Zhyvoe znanye // Bol'shoy psykholohychesky slovar' / Sost. y obshch. red. B. Meshcheryakov, V. Zynchenko.* – SPb.: Praym-Evroznak, 2003. – S. 177–178.
5. Zyazyun I. A. *Psykhopedahohika moskovskoyi psykholohichnoyi shkoly / I. A. Zyazyun // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nyimi systemami / Shchokvartal'nyy naukovy-praktychnyy zhurnal.* – Kharkiv: NTU «KhPI», 2013. – № 2. – S. 33–41. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodyka/Tipuss/2013/2. – Nazva z ekrana.
6. Kobernyk O. *Proektuvannya na urokakh trudovoho navchannya / O. Kobernyk // Trudova pidhotovka v zakladakh osvity.* – 2001. – № 4. – S. 12–14.
7. Kremen' V. H. *Osvita, osobystist' i sotsial'nyy postup / V. H. Kremen' // Dopovid' na VI Ukrainys'ko-pol's'komu forumi «Osvita dlya suchasnosti»* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/777/>. – Nazva z ekrana.
8. Lyubchak N. M. *Proektni tekhnolohiyi: sutnist' ta osoblyvosti vykorystannya u navchal'nomu protsesi / N. M. Lyubchak.* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://visnyk.chnpu.edu.ua/download/vs122/35.pdf>. – Nazva z ekrana.
9. Nychkalo N. H. *Profesiyna pedahohika i psykhopedahohika pratsi u dialektychnomu vzayemozv'yazku / N. H. Nychkalo // Shchokvartal'nyy naukovy-praktychnyy zhurnal.* – Kharkiv: NTU «KhPI», 2013. – № 2. – S. 40–52. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodyka/Tipuss/2013/2. – Nazva z ekrana.
10. *Obshchenye y optymyzatsyya sovместnoy deyatelnosti / pod red. H. Andreevoy, Ya. Yanousheka.* – M. : Yzd-vo MHU, 1987. – 297 s.
11. Polyakov S. D. *Chto takoe psykhopedahohyka? // Uchenie zapysky. Ezhekvert. nauch. zhurnal ped. yn-ta Saratovskoho hos. Un-ta ym. N. H. Chernyshevskoho.* – 2008. – T.1. – Ser. Psykholohyya. Pedahohyka. – №1–2. – S. 66–69.
12. Rybalka V. V. *Psykholohiya rozvytku tvorchoyi osobystosti : navch. posib. / Valentyn Vasylovych Rybalka.* – K. : IZMN, 1996. – 236 s.
13. Rudensky E. V. *Sotsyal'naya psykholohyya: kurs lektsyy / E. V. Rudensky.* – M : Ynfa-m; Novosybirsk : YHAЭYU, 1997. – 224 s.
14. Stouns E. *Psykhopedahohyka. Psykholohycheskaya teoriya y praktyka obucheniya; Per. s anhl. / Pod red. N. F. Talyzynoy.* – M. : Pedahohyka, 1984. – 472 s.
15. Serheev Y. S. *Kak orhanyzovat' proektnuyu deyatelnost' uchashchikhsya : prakt. pos. dlya robotnykov obshcheobraz. uchrezhdenyy.* – M.: Arkty, 2004. – 250 s.
16. Frydman L. M. *Psykhopedahohyka obshcheho obrazovaniya: Posobyе dlya studentov y uchyteley.* – M. : Yzdatel'stvo «Ynstytut praktycheskoy psykholohyy», 1997. – 288 s.